

EGE TÜRKÜLERİNDE GİYİM- KUŞAM VE TESETTÜR

Şerife Nihal Zeybek*

Özet

Türküler Anadolu insanının duygu ve düşüncelerini doğrudan yansıtan, nesilden nesile aktarılan, halkın gönülden benimsediği eserlerdir. Hayatın içinden kopup gelen bu eserler kültür araştırmaları için değerli bir kaynaktır. Bir yörenin türküleri üzerinden, o yöre insanları hakkında fikir sahibi olmak mümkündür. Bu çalışma TRT Halk Müziği Repertuarı'ndaki Ege bölgesi içindeki dokuz şehre ait türküler üzerine yapılmıştır. Türküler çerçevesinde Ege bölgesinde giyim-kuşam ve tesettür konusu ele alınmıştır. İnsânî bir gereklilik olan giyinmek, günlük yaşamda önemli bir yere sahiptir. Seçilen kıyâfetler, kişinin yaşamı ve dünyaya bakışı konusunda bilgi verir. Giyim kuşam tercihlerinde belirleyici olan faktörlerden biri de dinî inançlardır. Ege türkülerinde zikredilen kıyâfetlerin çoğunun kadınlara ait olduğu ve geleneksel Anadolu kıyâfetleriyle benzerlik arz ettiği görülmüştür. Türkü örneklerinden hareketle tesettürün Ege kadınlarının yaşamının bir parçası olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Türküler, Ege türküleri, tesettür, giyim-kuşam, halk kültürü

Attire and Veiling in the Aegean Region Folk Songs

Abstract

Folk songs directly reflect the thoughts and feelings of the people of Anatolia; they are passed on from generation to generation, and are wholeheartedly embraced by the Anatolian people. These works, that are common in their daily life, are a valuable resource for cultural studies. It is possible that one can have an idea about the people of a region by their folk songs. This study is focused on folk songs that belong to nine cities in the Aegean region in TRT Folk Music Repertoire. In the Aegean region, within the framework of folk songs, the attire and veiling issue is discussed. Dress is a human necessity, thus having an important place in ones' everyday life. Ones' selected attire provides information about their life and their world view. Religious beliefs are one of the determining factors when choosing attire. Most of the attire mentioned in the Aegean folk songs belong to women, and resemble the traditional Anatolian outfit. By examining folk songs, it can be said that the veil is part of the Aegean women's lives.

Key words: Folk songs, Aegean folk songs, veil, attire, folk culture

---

* Dr., Ankara İli Altındağ İlçe Müftülüğü, nihalzeybek@gmail.com

Giriş

Türküler, halkın duygu ve düşünce dünyalarını en doğal şekilde ifade ettiği eserlerdir. İlk olarak bir yerde birileri tarafından yakılmış olan türkülerin zamanla söyleyeni unutulur, yeni ekleme ve çıkarmalarla artık o türkü anonim hale gelir. Türkülerden halkın onayını alanlar zamanla benimsenir ve dilden dile aktararak halka mal olur. Hayatın içinden kopup gelen türkülerde, hayatın farklı yönlerini bulmak mümkündür. Onlarda sevdâ, ayrılık, ölüm gibi derin duygulara sebep olan hâdiselerin yanı sıra günlük hayatın vazgeçilmezleri olan giyim-kuşam, yeme-içme gibi konular da yer alır.

Bu çalışmada Ege bölgesine ait türkülerden yola çıkılarak Ege bölgesinde giyim-kuşam ve tesettür konusu ele alınmaya çalışılmıştır. Türkülerin, sözlü halk edebiyatı ürünleri olması sebebiyle, zaman ve mekân ile kayıt altına alınmaları zor ve hatta imkânsızdır. Bu sebeple çalışmamız TRT Türk Halk Müziği Repertuarı ile sınırlandırılmıştır. Bu çalışma Ege bölgesinde yer alan Denizli, Kütahya, Afyonkarahisar, Uşak, Manisa, İzmir, Aydın ve Muğla illeri ile, Akdeniz Bölgesi'nde yer almakla beraber kültür havzası olarak Ege'ye oldukça yakın olan Burdur'a ait TRT THM repertuarında kayıtlı türküler taranarak yapılmıştır. Çalışmamız 'giyim kuşam' ve 'tesettür' olmak üzere iki ana başlıktan meydana gelmiştir.

İnsânî bir gereklilik olan giyinmek, günlük hayatta önemli bir yere sahiptir. Bir kimsenin yaşı, cinsiyeti, yaşadığı toplum, sosyal statüsü, benimsediği düşünce akımı veya kabul ettiği dinî inançlar kılık-kıyâfet tercihinde önemli etkenlerdendir. Seçilen kıyâfetler, kişinin yaşamı ve dünyaya bakışı konusunda bilgi verir. Hatta bundan hareketle Osmanlı döneminde 'kıyâfetnâme' adlı eserler kaleme alınmıştır. Bu eserlerde şahısların yüzüne ve giyim kuşamına bakılarak o kimsenin ruhsal durumu hakkında yorumlarda bulunulmuştur.¹

Kişilerin giyim kuşam tercihlerinde belirleyici olan önemli faktörlerden biri de kuşkusuz din olgusudur. İslâm dinine göre kadınların ve erkeklerin örtünmesiyle ilgili sınırlar net olarak belirlenmiştir. Lâkin örtünmenin şekil ve ayrıntıları hususunda Müslümanlar özgür bırakılmış, kendi örf ve geleneklerine göre bunu belirlemelerine

---

¹ Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. Mine Mengi, "Kıyâfetnâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul 2002, XXV, 513-514.

imkân sağlanmıştır. Giyinmenin biyolojik, psikolojik, sosyolojik, ahlâkî ve dinî temelleri olmakla beraber insanlar temel olarak şu üç nedenden ötürü giyinirler: Soğuk-sıcak gibi tabiat hâdiselerinden korunmak için, örtünmek için, şekil ve güzellik kazanmak için. Kıyâfet tarihini dinler tarihi, devletler tarihi, düşünceler tarihi ve âdetlerle beraber değerlendirmek mümkündür. Kıyâfet tercihleri ve bunların zamanla değişimi ise etnolojik, iktisâdî, siyâsî, dinî ve sanatsal şartlarla bağlantılı olarak yorumlanabilir.²

Kur'ân-ı Kerim'de “*Ey Âdemoğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise yarattık. Takvâ elbisesi... İşte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah'ın âyetlerindedir. Belki düşünüp öğüt alırlar (diye onları indirdi).*”³ ve “*Allah, yarattıklarından sizin için gölgeler yaptı. Dağlarda da sizin için barınaklar yarattı. Sizi sıcaaktan koruyacak elbiseler ve savaşta sizi koruyacak zırhlar yarattı. İşte böylece Allah, Müslüman olmanız için üzerinize nimetini tamamlıyor.*”⁴ âyet-i kerîmelerinde kıyâfetlerin amaçları sıralanmıştır. Bunlar yukarıda da zikrettiğimiz gibi örtünmek, süslenmek ve dış etkenlerden korunmak olarak belirtilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de giyim kuşam ile ilgili başka âyetler de mevcuttur.⁵

Yaşanılan bölgenin kültürü, iklimi ve geçim kaynakları, o yörede yaygın olarak kullanılan kıyâfetlerin özellikleri üzerinde belirleyici etkenlerdendir. Üniversitelerin giyim, el sanatları gibi bölümlerinde ülkemizdeki farklı yörelerin kılık kıyâfetleri üzerine akademik çalışmalar da yapılmaktadır. Bu çerçevede Ege yöresi kıyâfetleri üzerine yapılmış iki tane yüksek lisans tezini inceledik. Denizli'ye bağlı Kızılcabölük isimli yerleşim yerinde geleneksel kadın kıyâfetleri üzerine yapılan çalışmada⁶ şalvar, göynek, yakasız göynek, üç etek, cepken, peştamal kıyâfetleri yer almıştır. ‘Kütahya İli Gediz İlçesi Folklorik Kadın Kıyâfetleri’⁷ adlı çalışmada ise günlük kadın giyimi parçaları incelenmiştir. Burada başa bağlanan ve takılan giyim parçaları olarak yazma, çevre, fes; bedene giyilen giyim parçaları olarak ise uzun entari, don entari, sarka ve

² Ümit Meriç, “Sosyolojik Açıdan Kılık Kıyâfet ve İslâm'da Örtünme”, *İslâm'da Kılık-Kıyâfet ve Örtünme*, İSAV Yayınları, İstanbul 1987, s. 30-31.

³ A'râf 7/26.

⁴ Nahl 16/ 81.

⁵ Bkz. A'râf 7/27; 31; 32; Ahzâb 33/59.

⁶ Bkz. Mutlu Altınay, *Denizli'nin Kızılcabölük İlçesi Evlerinde ve Müzesinde Bulunan Geleneksel Türk Kadın Kıyâfetleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2013.

⁷ Bkz. Reyhan İlknur Yoldaşseven, *Kütahya İli Gediz İlçesi Folklorik Kadın Kıyâfetleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2010.

şalvar zikredilmiştir. Bu çalışmalarda tesbât edilen kıyâfetlerin çoğu Ege türkülerinde de yer almaktadır.

Halk bilimi araştırmalarında kaynak kişiler birinci dereceden başvuru kaynağı kabul edilmektedir. Bundan dolayı türkülerde yer alan giyim parçaları açıklanırken çeşitli sözlüklerin yanı sıra bir de kaynak kişiye başvurulmuştur. Kaynak kişi olarak başvurduğumuz Cemile Zeybek, Manisa ili Selendi İlçesine bağlı Yenice Köyünde 1956 yılında doğmuştur. Kaynak kişiden aldığımız bilgiler bütün Ege bölgesini kapsamaya bile Manisa/Selendi yöresi için önemli bilgiler ihtivâ etmekte ve fikir vermektedir.

Anadolu türkülerine genel olarak bakıldığında çoğunun erkekler tarafından yakıldığı düşünülür. Oysa kadınların ve genç kızların meydana getirdiği pek çok türkü vardır. Kadınların aşk üzerine türkü söylemesi toplum tarafından ayıp olarak görüldüğünden, çoğu kadın, türkülerini erkek kimliği ile söylemektedir.⁸ Bu çalışmada kadın veya erkek kıyâfeti olarak bir ayırım ve sınırlama yapılmamıştır. Bununla birlikte çalışmamızda erkek ağzından söylenen türküler çoğunlukta olduğu için, zikredilen kıyâfetler ekseriyetle kadınlara aittir. Çünkü yer verdiğimiz türkü kesitlerinde görüleceği gibi, âşıklar türkülerde genellikle sevgililerine hitap etmekte veya onları anlatmaktadır.

1. Ege Türkülerinde Giyim-Kuşam

Ege yöresine ait türküler üzerine yapılan taramada giyim kuşamla ilgili olarak en çok şu kıyâfet parçalarının yer aldığı tesbât edilmiştir: Şalvar, cepken, entari, fistan, yelek, fes. Bu kıyâfet ve aksesuarların şekil, renk ve süsleme özellikleri de yer yer zikredilmiştir. Kıyâfetler hakkındaki renk, süsleme gibi bilgiler aynı zamanda kültür araştırmaları için de kaynak niteliğindedir. Aşağıda Ege bölgesi türkülerinden söz konusu kıyâfetler hakkında örnekler verilmiştir.

Farsça kökenli bir kelime olan **şalvar**, genellikle ağı çok bol olan, bele bir uçkurla bağlanan, geniş bir tür pantolondur.⁹ Bu kıyâfet farklı modelleriyle erkekler ve kadınlar tarafından giyilmektedir. Köyde çalışma hayatının içinde aktif olarak yer alan kadınlar için şalvar, son derece kullanışlı bir kıyâfettir. Zira etek hareket imkânını kısıtlamaktadır. Anadolu kadını için temel kıyâfetlerden olan şalvar, geniş kesimi

⁸ Bkz. Haydar Gedikoğlu, *Akçaabat Folkloru*, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları, 2012, s. 232.

⁹ Şükrü Haluk Akalın; vd., *TDK Türkçe Sözlük*, 11. baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 2200.

nedeniyle tesettür kurallarına da uygun bir kıyâfettir. Şalvarın gayet bol bir giysi olduğu bir Denizli türküsünde şöyle dile getirilmiştir:

Gar beyazı Fatma gızın golları

Elini açmış Mevlâsına yalvarı

*Beş endaze Fatma gızın şalvarı*¹⁰

Günlük yaşamın vazgeçilmez kıyâfeti olan şalvar, aynı zamanda özel günlerde de giyilmektedir. Özel günlerde giyilen şalvarlarda çeşitli süslemeler yer almaktadır. Afyon ve Kütahya yörelerine ait iki farklı türküde ortak olan şu dizelerde sırma süslü şalvardan bahsedilmektedir:

Bedestene vardım da şalvar isterim

*Şalvarın paçasın sırma isterim*¹¹

İzmir yöresine ait aşağıdaki dörtlükte şalvarın rengi belirtilmiş, devamında ise Allah'a dua edilmesi istenmiştir.

Kavakta kuru dal var

Ayakta mavi şalvar

Eğer annem vermezse

*El aç Allah'a yalvar*¹²

Aynı dörtlük, son iki dizesi “Asker oldum gidiyom/ El aç Allah'a yalvar”¹³ şeklinde olmak üzere bir Aydın türküsünde de yer almaktadır.

Manisa Akhisar'a ait aşağıdaki dizelerde ise şalvarın renginin yanı sıra, üstüne dolanan kuşaktan da bahsedilmiştir:

Hatçem gider gara daşa aşağı (aman)

Dolada vermiş mor şalvarı kuşağı

*Hatçe gelin çok küçüktür haşarı*¹⁴

¹⁰ Fatma Gıza Su Yolunda Gavuştum, Denizli, Rep. No:3415. (Not: Türküler dipnotta belirtilirken şu bilgilere yer verilmiştir: öncelikle ‘türkü adı’, devamında repertuarda kayıtlı olduğu ‘yöresi’, son olarak da ‘repertuar numarası’.)

¹¹ Ayşe'nin Evleri Yayla Yolunda, Afyon, Rep. No:457; Bedestene Vardım Şalvar İsterim, Kütahya, Rep. No:2177.

¹² Kavaktan Gazel İndi, İzmir, Rep. No:3733.

¹³ Eğil Kavağım Eğil, Aydın, Rep. No:3452.

Gelen dörtlüklerde giyim kuşamla ilgili pek çok husus dile getirilmiştir. Şalvarın ipekli kumaştan yapıldığı belirtilmiş ve sevgili ‘şalvarlı’ olarak adlandırılmıştır. Kıyafetle ilgili bir bilgi olarak “Önü de çapraz düğme” dizesi yer almıştır. Ayrıca bir süslenme çeşidi olan gözlere sürme çekilmesinden de bahsedilmiştir:

Köprüünün altı desti

İpekli şalvar esti

Şalvarlının yanında

Beni bir uyku bastı

Aman aman şalvarlım

Orta da boylu ilvanlım

Kaşları gözleri sürmeli

Önü de çapraz düğme¹⁵

Daha önce belirttiğimiz gibi şalvar pratikliği nedeniyle köy yaşamında tercih edilen; hem kadınlar hem de erkekler tarafından giyilen bir kıyâfettir. Yukarıdaki örneklerde kadınların şalvar giymesinden söz edilirken gelen örnekte şalvar giyen erkekten bahsedilmektedir. Bu türküyü söyleyen genç kız, şalvarlı birisiyse değil de, ceket pantolon giyen birisiyle evlenmek istediğini söylemektedir. Genç kızın şalvarlı olarak nitelediği kişi köyde yaşayanıdır. Ceket pantolon ise şehir hayatını temsil etmektedir. Böylelikle genç kız evlenerek şehirde yaşama hayalini dile getirmektedir:

Ben istemem istemem mavi şalvar giyeni

Ben isterim setre pantol giyeni¹⁶

Halk arasında ‘don’, giysi ve vücudun belden aşağısına giyilen uzun veya kısa iç giysisi anlamına¹⁷; ‘dökmeli’ ise dökümlü, kolayca şekil verilebilen¹⁸ anlamına gelmektedir. Aşağıdaki dizelerin yanı sıra “dökmeli donlum” ibaresi bir Kütahya türküsünde de yer almaktadır.¹⁹

Haydin di dökmeli donlum

¹⁴ Hatçem Gider Garataşa Aşağı, Manisa / Akhisar / Göcek Köyü, Rep. No:3314.

¹⁵ Köprüünün Altı Desti Muğla/ Bodrum, Rep. No:216.

¹⁶ Kırmızı Buğday Ayrılmıyor Sezinden, Manisa, Rep. No:441.

¹⁷ TDK Türkçe Sözlük, 2011, s. 703.

¹⁸ Bkz. Mehmet Özbek, *Türkülerin Dili- Sözlük*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2009, s.162.

¹⁹ Bedestene Vardım Şalvar İsterim, Kütahya, Rep. No:2177.

*Yanağı on yedi benlim*²⁰

Cepken, kolları yırtmaçlı ve uzun, harçla işlenmiş bir tür kısa, yakasız üst giysisidir.²¹ Cepken günümüzde kullanılan ceketin yerine geçen, gömlek üzerine giyilen, eskiden askerin, esnafın, işçinin kullandığı bir kıyafetti. Cepken onu giyenin yaşına, sosyal durumuna, mesleğine göre değişiklik arz ederdi. Yaşlıların cepkeni siyah, kahverengi gibi koyu renklere, gençlerinki ise mavi veya al renklere dikilirdi. Giyenin durumuna göre yaka ve kol kenarları, önleri ve etek köşeleri ipek veya sırma ile işlenerek süslenirdi.²² Bu kıyâfet de şalvar gibi Anadolu'da kadın ve erkekler tarafından kullanılmaktaydı. Ege yöresine ait pek çok türküde cepken zikredilmiş ve bunların genelde sırma işli olduğu belirtilmiştir. Sırma, altın yaldızlı veya yaldızsız ince gümüş tel anlamıyla birlikte altın sarısı renk anlamına da gelmektedir.²³

Şu İzmir'den çekirdeksin nar gelir

*Sırma **cepken** ince bele dar gelir*

*Şu gençlikte ölüm bana zor gelir*²⁴

*Abalımın **cepkeni** safi sırma ilikli*

*Abalımı vuranlar on iki de Giritli*²⁵

Aydın yöresine ait bu dizelerde cepkenin fiziksel özelliklerinden bahsedilmiştir. Şu türküde de cepkenin saçaklarının sırmadan veya sırma rengi olduğu söylenmiştir: “*Demirci de Efenin **cepkeni** sırma saçaklı*”²⁶. Diğer bir örnekte ise cepkenin renginden bahsedilmiştir: “*Mor **cepkenim** var benim/Kollarıma dar benim*”²⁷ Bunların yanı sıra Manisa'ya ait bir türküde de cepkenden bahsedilmiştir.²⁸

Fistan ve **entari** de Ege türkülerinde sıkça yer alan kadın kıyâfetleri arasındadır. Fistan ve entari kelimelerinin sözlük anlamları, tek parça kadın giysisi ve boydan

²⁰ Ayşe'nin Evleri Yayla Yolunda, Afyon, Rep. No:457.

²¹ *TDK Türkçe Sözlük*, 2011, s.454.

²² Mehmet Özbek, 2009, s.118.

²³ *TDK Türkçe Sözlük*, 2011, s. 2101.

²⁴ Şu İzmir'den Çekirdeksin Nar Gelir, İzmir, Rep. No:1667.

²⁵ Abalımın Cepkeni Safi Sırma İlikli, Aydın, Rep. No:941.

²⁶ Isparta'dan Çıktım Başım Selamet, Aydın, Rep. No:1108.

²⁷ Fesimin Kozasına, Aydın, Rep. No:111.

²⁸ Kırmızı Buğday Ayrılmıyor Sezinden, Manisa, Rep. No:441.

elbisedir. Aynı anlama gelen bu kelimelerden entari, Arapça kökenli; fistan ise Rumca kökenlidir.²⁹

Âşıklar, türkülerde sevgililerini çokça anlatır, över, tasvir ederler. Bu tasvirler sırasında, sevgilinin giydiği entarinin rengi sıkça belirtilir: “**Entarisi** aktandır/ Ne gelirse Hak’tandır”, “**Entarisi** aklı yar/ Sevileri tatlı yar”³⁰, “**Entarisi** mavili/ Nerde kurdun kavili”³¹, “**Entarisi** pembeden”³², “**Entarisi** filizi”³³.

Âşıklar sevgilerine olan bağlılıklarını ifade etmek için sanatlı ve etkili sözler söylerler. Afyon’a ait bir türküde âşık, sevdiğine yakın olmak istediğini belirtmek için “**Entarine** peş olam”³⁴ demektedir. Peş, entarinin ön tarafı veya eteği anlamına gelmektedir.³⁵ Entaride olduğu gibi fistan için de sarı, beyaz, yeşil gibi çeşitli renklerden bahsedilmiştir:

*Cemilenin **fistanı** saman sarısı imanım*

*Haydi gören sancek Cemilem gız muhtar garısı*³⁶

Sıva mıva kolları

*Topla beyaz **fistanı***

Çaydan geçelim

*İmanım doldur içelim*³⁷

***Fistanım** yeşil olsun*

*Parası peşin olsun*³⁸

²⁹ TDK Türkçe Sözlük, 2011, s.803; 880.

³⁰ Binnaz Kızı Naz Kızı, Uşak/ Tatar Köyü, Rep. No:348.

³¹ Entarisi Mavili, İzmir, Rep. No:1017.

³² Entarisi Pembeden, Denizli, Rep. No:1004.

³³ Kestaneyi Kavurdum. Muğla, Rep. No:3443.

³⁴ Entarine Peş Olam Afyon, Rep. No:2496.

³⁵ Mehmet Özbek, 2009, s.392.

³⁶ Cemilenin Gezdiği Dağlar Meşeli, Denizli, Rep. No:3437.

³⁷ İskender Boğazı Dardır Geçilmez, İzmir, Rep. No:3862.

³⁸ Yüzüğüm Var Al Taşlı, Denizli, Rep. No:1988.

Giyilen kıyâfetler insanın toplum içindeki yeri açısından da önemlidir. Yukarıda yer alan “*Haydi gören sancek Cemilem gız muhtar garısı*”³⁹ dizesi buna örnek teşkil etmektedir. Köyde en yetkili kişi muhtar olduğundan, muhtar eşi olmak da diğer köylü kadınlardan üstün bir makamda olmak anlamına gelmektedir. Cemile adlı kadının bu makamda kabul edilme sebebi olarak ise giydiği güzel fistan gösterilmektedir.

Türkülerde kimi yerde kıyafetin dikildiği kumaşın cinsi de belirtilmektedir. Aşağıdaki dizelerde fistanın birmandan yapıldığı söylenmiştir. Birman, bir çeşit ipekli kumaştır.⁴⁰

Erenköy'ün alt yanında bostanı

*Can Fadimem de birman giyer fistanı*⁴¹

Kişiler giyim tercihleriyle kendi kişiliklerini sergilerler. Güzel kıyâfetler, kişiyi daha da güzel gösterir. Hele âşığın gözünde sevgili, melek gibi güzelleşmiş olur:

Sırtına geçirmiş gadife yelek

*Geyinmiş guşanmış olmuş bir melek*⁴²

Giyim kuşamda renkler önemli bir yere sahiptir. Bazı renkler çeşitli özellikleri öne çıkarmakta veya bazı kavramları hatırlatmaktadır. “*Melek misin yeşil dallar giyersin*”⁴³ dizesinde olduğu gibi, yeşil rengi mâneviyâtla ve İslâm dini ile özdeşleşmiş bir renktir. Hem bu nedenle hem de sevdiğinin güzelliği nedeniyle âşık, sevdiğine ‘melek misin’ diye sorarak tecâhül-i ârif sanatı yapmıştır.

Afyon, Manisa, İzmir yörelerinin türkülerinde ortak olarak yer alan bu dörtlük renklerin taşıdığı mânâardan bahsetmektedir. Kırmızı, göze çarpan, albenili bir renktir. Bundan dolayı türkü yakıcı “*Al geydim alsın diye*” demektedir. Özellikle bekâr genç kızların daha güzel görünmek belki de dikkat çekmek için canlı renkli kıyâfetler giyinmelerine bu dörtlükte değinilmiştir:

Al geydim alsın diye

Mor geydim sarsın diye

³⁹ Cemilenin Gezdiği Dağlar Meşeli, Denizli, Rep. No:3437.

⁴⁰ Mehmet Özbek, 2009, s.104.

⁴¹ Erenköy'ün Alt Yanında Bostanı, Uşak, Rep. No:3431.

⁴² Bir Yayla İsterim Yörük Gonmadık, Denizli, Rep. No:3438.

⁴³ Gar mı Yağdı Kütahya'nın Dağına, Kütahya, Rep. No:2193.

Kimselere varmadım

*Sevdiğim alsın diye*⁴⁴

İzmir'e ait aşağıdaki dörtlükte de aynı şekilde kıyafetlerdeki renk tercihlerinden bahsedilmiştir:

Mavileri giyersin

Allıları översin

Benim yüzüme gülüp

*Başkasını seversin*⁴⁵

İzmir yöresine ait olan dörtlüğün ilk üç dizesi yukarıdaki ile aynı olmakla beraber, son dizesi “*Nazlı yar alsın diye*”⁴⁶ şeklindedir.

Gelen dörtlük ise ikisi Denizli yöresine, biri İzmir yöresine ait olmak üzere üç farklı Ege türküsünde yer almaktadır. Türkülerde yaşanan ortam sıkça esere yansıtılır; doğal güzelliklerle sevgili arasında bağlantı kurulur. Burada da insanın içini ferahlatan yeşil çimenler ile yâr benzer olarak görülmek istenmiştir:

Yeşil giy yeşil kuşan

Yeşil çimene düşen

Acep iflâh olur mu

*Senin aşkına düşen*⁴⁷

Bazı ibarelerde giyilen kıyâfetin nerede imal edildiği hakkında bilgiler de yer almaktadır. Meselâ Nazilli ve Bursa basmalarından bahsedilmiştir. Üzerinde bası ile yapılmış renkli biçimler bulunan pamuklu kumaş ve bu kumaştan yapılan giysilere ‘**basma**’ denmektedir.⁴⁸

Ak üzüm asmasıyım

Nazilli basmasıyım

⁴⁴ Al Kadifenin Topu, Afyon, Rep. No:2788; Konsol Üstünde Mumlar, Manisa, Rep. No:69.

⁴⁵ Mavi Kırep Başında, İzmir / Uzundere, Rep. No:1051.

⁴⁶ Entarisi Mavili, İzmir, Rep. No:1017.

⁴⁷ Yeşil Giy Yeşil Kuşan, Denizli, Rep. No:3488; Yüzüğüm Var Al Taşlı, Denizli, Rep. No:1988; Yeşil Giy Yeşil Kuşan, İzmir, Rep. No:519.

⁴⁸ TDK Türkçe Sözlük, 2011, s. 261.

Ana doktor istemem

*Ben güzel hastasıyım*⁴⁹

Yaylalar içinde Erzurum yaylası

Şehirler içinde de Konya ovası

Güzeller içinde de Tire yosması

*Yosmam da senin giydiğin Bursa **basması***⁵⁰

“Şu dağlardan aşan güzelim/ Acem şalı guşan güzelim”⁵¹ dizeleri ise İran’dan örtü getirildiği ve bunun tercih edilen, güzel bir çeşit olduğu bilgisini vermektedir.

Fes, şapka yerine kullanılan, kırmızı, kalın çuhadan yapılmış, tepesinde püskülü olan, silindir biçiminde başlıktır.⁵² Türkülerde çoğunlukla kadın kıyâfetleri zikredilmekle birlikte; erkekler tarafından kullanılan fes ve tepesinde yer alan püskül de türkülerde kendine yer bulmuştur:

Al fesin üstüne bir mavi püskül

*Yardan ayrılması ölümden güçtür*⁵³

Koza kelimesinin bir anlamı da Ağızlar Sözlüğü’nde püskül olarak yer almaktadır.⁵⁴ Bu dörtlüğün bir erkek tarafından söylendiği anlaşılmaktadır:

Fesimin kozasına

Can sever bazısına

Ne diyem de ağlayam

*Alnımın yazısına*⁵⁵

“Ayağında **mesi** var/ Başında mor **fesi** var”⁵⁶ dizelerinde de ayağa giyilen **mes** zikredilmiş ve fesin rengi belirtilmiştir.

⁴⁹ Koca Kavak Yarıldı, Muğla, Rep. No:2317.

⁵⁰ Yüce Dağların Başında Bir Ulu Kartal (Bayındır Koşması), İzmir/ Ödemiş, Rep. No:407.

⁵¹ Şu Dağlardan Aşan Güzelim, Muğla, Rep. No:2344.

⁵² TDK Türkçe Sözlük, 2011, s. 863.

⁵³ Kaleden Kaleye Bir Kuzu Meler, Manisa, Rep. No:2546N.

⁵⁴ Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1975, c.8.

⁵⁵ Fesimin Kozasına, Aydın, Rep. No:111.

2. Ege Türkülerinde Tesettür

Tesettür, sözlükte, ‘bir şeyin içinde veya arkasında gizlenmek’ anlamına gelmektedir. Dinî bir kavram olarak tesettür, kişinin zarûret dışında açılması ve bakılması haram olan uzuvlarını örtmesidir. Bu kavram genelde kadınların, yabancı erkeklere karşı örtünmeleri anlamında kullanılmaktadır.⁵⁷ Kadınların örtünmelerinin gerekliliği Kur’ân-ı Kerim’de açıkça bildirilmiştir.⁵⁸ Yüce Allah insanlara tesettürü emretmekle beraber bunun şekli hususunda ayrıntı verilmemiştir. İslâm dininde örtünme konusunda temel ölçüler konulmuş; uygulama örf ve âdetlere göre Müslüman halklarca şekillendirilmiştir. Anadolu insanı tesettür konusunda hassas davranmış; bu emri günlük yaşamına uygulamıştır. Anadolu’da tesettür çeşitli şekillerdeki kıyâfet ve örtülerle sağlanmıştır. Başörtüsü, ferâce, çarşaf, peçe gibi tesettür kıyâfetleri Anadolu kadının bir parçası hâline gelmiş ve türkülerde sıkça yer almıştır. Kadınların başlarını örtmek için kullandığı örtüler bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. Ege bölgesine ait türkülerde başörtüsü olarak kullanılan örtüler şu adlarla yer almıştır: Yazma, yemeni, bürük, çevre, çember, poşu, krep. ‘Ferace, car, yaşmak’ ise tesettür amacıyla kullanılan diğer kıyâfet ve aksesuarlar olarak Ege türkülerinde zikredilmiştir.

Tesettürün Anadolu kadını için vazgeçilmez olduğu pek çok türkü ile ortaya konmaktadır.⁵⁹ Aşağıdaki dördlük az bir değişiklikle İzmir yöresinin iki farklı türküsünde yer almaktadır:

*Kalenin bedenleri
Çevirin gidenleri
Ne güzel baş bağıyor
Şu köyün fidanları⁶⁰*

İzmir’e ait diğer türküde ilk üç dize aynı olmakla birlikte son dize “Çift köyün güzelleri”⁶¹ şeklindedir.

⁵⁶ Ayağında Mesi Var, Uşak, Rep. No:405.

⁵⁷ Bkz. İbrahim Paçacı, “Tesettür”, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 3.Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, s.654.

⁵⁸ Bkz. Ahzâb 33/ 59; Nûr 24/ 31.

⁵⁹ Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. Şerife Nihal Zeybek, *Türkülerimizde Dinî Motifler (TRT Repertuarı Kapsamında)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2014, s. 497-532.

⁶⁰ Kalenin Bedenleri, İzmir/ Bergama, Rep. No:1115

⁶¹ Kalenin Bedenleri, İzmir/ Bergama, Rep. No:1978.

Kadının saçı mahremdir, yani dînen yabancı erkeklere karşı onu örtmesi gerekir. Sevdiğine değer veren, onun mahremini kimsenin görmemesini isteyen âşık, sevdiğini uyarmaktadır. Bu uyarıyla hem onu sahiplendiğini hem de kıskandığını ifade etmektedir:

*Yola çıkma baş açık
Arpalar kara kılçık
Eğer gönlün var ise
Al bohçanı yola çık⁶²*

Yazma kelimesinin asıl anlamı, her çeşit bezin üzerine kalıp veya fırçayla desenler yapmaktır. Eskiden bu işlemle başörtüsü, sofrta örtüsü, yorgan kılıfı gibi şeyler üretilirdi. Genelde çiçek motifli kalıplar basılarak hazırlanan başörtüsüne de 'yazma yemeni' denilirdi. Zamanla sadece yazma, başörtüsü anlamında kullanılan bir kelimeye dönüşmüştür.⁶³ Kaynak kişi olarak başvurduğumuz Cemile Zeybek, yazmaların pek çok farklı renkte ve çiçek desenli olduğunu ifade etmiştir. Türkülerde erkekler sevdiklerine yazmayı oyalayıp oyalamadıklarını sorarken hem çeyiz hazırlığı yapıp yapmadıklarını öğrenmek istemekte, hem de onların oya yapan parmaklarına iltifat etmektedir. Kütahya ve Manisa yörelerine ait iki türküde bu husus şöyle yer almıştır:

*Telli de yazmaların oyaladın mı
Sırça da parmakların boyaladın mı⁶⁴
Hatçe'm de kolalı yazmayı oyaladın mı
Oyalama dedim on parmağı kınalı⁶⁵*

Bazen de oya yapan kız, bunu türküde dile getirmektedir. Genç kız oyaladığı yazmayı takmaya kıyamamış ve onu gelin olunca takmak üzere çeyizine kaldırmıştır. Burada evlenme isteği üstü kapalı olarak ifade edilmiştir:

*Yazmayı oyaladım
Örtmeye kıyamadım*

⁶² Ak Çeşmenin Taşları, İzmir / Bergama, Rep. No:234.

⁶³ Bkz. Mehmet Özbek, 2009, s. 498.

⁶⁴ Kayaköy'ün Alt Yanında Değirmeni, Kütahya / Tavşanlı, Rep. No:4263.

⁶⁵ Hatçem Gider Garataşa Aşağı, Manisa / Akhisar / Göcek Köyü, Rep. No:3314.

*Otur yanı başıma
Ben sana doyamadım⁶⁶*

Türkülerde kadın veya erkek kıyafetlerinin dizelerde kullanımına göre o türküyü yakanın cinsiyeti anlaşılabilir. Aşağıdaki dörtlük bir genç kız tarafından söylenmiştir:

*Al yazmamı düreyim
Aç kapıyı gireyim
Uyu uyan sar beni
Yâr olduğum bileyim⁶⁷*

Yazma kelimesi, Denizli, Afyonkarahisar ve Muğla illeri ile komşu olan Burdur yöresine ait türkülerde de sıkça yer almaktadır: “Al yazmalı gelinler”⁶⁸, “Suya gider al yazmalı bir gelin/ Al yazmanda oyaların beş midir”⁶⁹. Şu türküde ise yazmanın renginden ve oyalı olduğundan bahsedilmiştir. Bu dörtlüğün genç kız tarafından söylendiği anlaşılmaktadır:

*Al yazmanın oyası
Alnıma vurdu boyası
Gitti yârim gelmedi
Allah'ından bulası⁷⁰*

Morali bozuk olan insan, renkli giyinmek istemez; karamsar iç hali dış görünüşüne de yansır. Bundan dolayı Anadolu’da kadınların üzüntü içinde olmaları ‘kara örtü/ yazma bağlamak’ ile özdeşleştirilmiştir. Âşık sevdiğine seslenerek, artık gittiğini bundan dolayı sevdiğinin üzülp kara yazma bağlamasını söylemektedir:

*İşte ben gidiyorum yâr hemen ağla dön ağla
Allı da yazma var kara bağla dön ağla⁷¹*

⁶⁶ Yazmayı Oyaladım, Manisa / Sakarkaya Köyü, Rep. No:3635.

⁶⁷ Al Yazmamı Düreyim, Denizli/ Acıpayam, Rep. No:2603.

⁶⁸ Anne Buralar Nere, Burdur, Rep. No:3963.

⁶⁹ Suya Gider Al Yazmalı Bir Gelin, Burdur / Yeşilova, Rep. No:3441.

⁷⁰ Mendilim Dilim Dilim, Burdur, Rep. No:787.

⁷¹ Bekilli'yi Beşyüz Atlı Avladı, Burdur, Rep. No:4069.

Yazma aynı zamanda sevdâlılar arasında hediye olarak verilen bir hâtra niteliğindedir. Bir kimseye yazma vermek, ona kendine ait özel bir eşya vermek gibi kabul edilir, niyetin ciddiyeti gösterilirdi. Sevdiğinin yolunu gözleyen genç kız bunu sanatlı bir söyleyişle anlatmıştır. Genç kızın yazması dalda kalmıştır, çünkü onu sevdiğine verememiştir:

*Al yazmam dalda kaldı
Gözlerim yolda kaldı
Ellerin yâri geldi
Hayırsız nerde galdı⁷²*

Aşağıdaki dörtlük ise şıpsevdi bir erkeğin dilinden söylenmiştir. Buradaki ifadeden yazmanın sadece kız tarafından değil, erkek tarafından da hediye olarak verildiği anlaşılmaktadır:

*Çaya indim çizmeynen
Yâr bulamadım gezmeynen
Çok güzeller kandırdım
Bir oyalı yazmaynan⁷³*

Yemeni kelimesinin sözlükteki anlamı, ‘kalıpla basılıp elle boyanan, kadınların başlarına bağladıkları tülbent’dir.⁷⁴ Türkülere bakıldığında yemeninin Anadolu’da başörtüsü anlamında yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Bir Uşak türküsünde “Kaldır yemenin görem hilâl kaşını”⁷⁵ denilerek sevgiliye iltifat edilmiştir. Aşağıdaki dörtlükte yemeni, dinî bir unsur olarak değil, uyumlu bir söyleyiş elde etmek için kullanılmıştır:

*Yemenimin yeşili
Ben kaybettim eşimi
Yemenim sende kalsın
Sil gözüniün yaşını⁷⁶*

⁷² Al Yazmam Dalda Kaldı, Muğla / Fethiye, Rep. No:2444.

⁷³ Çaya İner Ağlarım, Manisa / Akhisar, Rep. No:990.

⁷⁴ TDK Türkçe Sözlük, 2011, s. 2570.

⁷⁵ Gelin Yaylanız Çiyilli Pınar, Uşak, Rep. No:1199.

⁷⁶ Yemenimin Yeşili, İzmir, Rep. No:2359.

Başörtüsü veya çarşaf anlamında kullanılan kelimelerden biri de ‘**bürük**’tür.⁷⁷ Kaynak kişi eskiden bürüğü, kendi dokuma tezgâhlarında elde dokuduklarını; bu ince kumaşı komşuya, çarşıya giderken şal gibi üstlerine aldıklarını/sardıklarını; bürüğün ölçüsünün ise yaklaşık bir insan boyu kadar olduğunu ifade etmiştir. Kendi köylerinde farklı renklerde bürükler olduğunu, fakat Manisa’nın Demirci ilçesinde yaşayanların sadece siyah renk bürük kullandıklarını aktarmıştır. Aydın yöresine ait bir türküde “*Kız bürüğün yana atma*”⁷⁸ denilerek sevgili, bürüğünü açmaması için uyarılmıştır.

Çember, Farsça “çenber” kelimesinin dilimize yerleşmiş hâlidir. Çember kelimesinin sözlükte yedi farklı anlamı olmakla birlikte bu anlamlarından biri de yazma, yemeni, başörtüsüdür.⁷⁹ Yukarıda yer alan “*Al yazmam dalda kaldı/ Gözlerim yolda kaldı*”⁸⁰ dizelerinde olduğu gibi burada genç kız çemberinin dalda kaldığını, yani sevdiğinin gelmediğini ifade etmiştir: “*Çemberim dalda kaldı/ Gözlerim yolda kaldı*”⁸¹

Başörtüsü anlamında kullanılan bir diğer kelime de ‘**çevre**’dir. Türkü yakıcı kendisini kefen yerine sevdiğinin çevresine sardıklarını söyleyerek, arkasında gözü yaşlı bir yâr bıraktığını belirtmek istemiştir:

*Hasılhas başında vurdular beni
Ölmeden mezara goydular beni
Yarin çevresine sardılar beni*⁸²

Poşu, Farsça kökenli bir kelime olup kenarları saçaklı ipek, pamuk, yün gibi malzemedan yapılmış bir tür başörtüsüdür.⁸³ Ağız farklılığından dolayı ‘puşu’, ‘puşi’ ve ‘puşa’ şeklinde de söylenmektedir. Kaynak kişi, kendi yörelerinde poşunun erkekler tarafından başa ve boyna takıldığını; pek çok rengi aynı anda taşıdığını yani rengârenk olduğunu söylemiştir. Bazı yörelerde kadınların başörtüsüne poşu denilmekle birlikte, erkeklerin sıcaktan korunmak için kullandıkları örtüye de denilmektedir. Poşu kelimesinin yer aldığı türkünün kıza mı erkeğe mi yönelik söylendiğine dikkat edilerek ne anlamda kullanıldığı anlaşılmaktadır. Aşağıdaki Kütahya türküsü, poşunun erkekler

⁷⁷ TDK Türkçe Sözlük, 2011, s. 424.

⁷⁸ Altıkızlar, Aydın, Rep. No:487.

⁷⁹ TDK Türkçe Sözlük, 2011, s. 518.

⁸⁰ Al Yazmam Dalda Kaldı, Muğla / Fethiye, Rep. No:2444.

⁸¹ Çemberim Dalda Kaldı, Afyon, Rep. No:2258.

⁸² Hasılhas Başında Benim Mezarım, Kütahya, Rep. No:3306.

⁸³ TDK Türkçe Sözlük, 2011, s. 1941.

tarafından kullanıldığına misâl teşkîl etmektedir. Bunun bir erkek tarafından söylendiği düşünölmektedir:

*Sıyrdılar ser poşumu başımdan
Ayırdılar yârenimden eşimden
Guşca guşlar ayrılmasın eşinden*⁸⁴

Krep, çok bükümlü iplikle dokunmuş bir tür ince kumaştır.⁸⁵ Burada sevgilinin krep cinsi bir kumaştan yapılmış başörtüsü taktığı anlaşılmaktadır. “**Krepleri mor yeşil çakır Ayşem**”⁸⁶ dizesinde olduğu gibi aşağıdaki dörtlükte de krepin/örtünün rengi belirtilmiştir:

*Mavi krep başında
Kalem oynar kaşında
Benim bir sevdiğim var
Onüç ondört yaşında*

*Mavi krebimin oyası
Başıma vurdu boyası
Alcem dedi almadı
Allah'ından bulası*⁸⁷

Ferâce kadınların sokakta giydiği mantoya benzer, arkası bol, yakasız, eteklere kadar uzanan üst giysisidir.⁸⁸ Kaynak kişi pardösüye benzer bir giyim parçası olan ferâceyi köylü kadınlarının kendi elleriyle diktiğini; ferâceyi aynı zamanda ‘hırka’ olarak adlandırdıklarını ve her mevsim giydiklerini ifade etmiştir. Ferâcenin yer aldığı dizelerde renk ve süslemeler hakkında da bilgi yer almaktadır: “**Ferâcemin ucu sırma; Ferâcemin al yakası**”⁸⁹.

⁸⁴ Sıyrdılar Ser Poşumu Başımdan, Kütahya, Rep. No:3426.

⁸⁵ TDK Türkçe Sözlük, 2011, s. 1512.

⁸⁶ Kalenin Bedenleri, İzmir, Rep. No:1978.

⁸⁷ Mavi Kırep Başında, İzmir / Uzundere, Rep. No:1051.

⁸⁸ TDK Türkçe Sözlük, 2011, s. 861.

⁸⁹ Ferâcemin Ucu Sırma, Kütahya, Rep. No:1032.

Burdur yöresine ait aşağıdaki dizelerde ferâce kelimesinin doldurma mısralarda kullanıldığı görülmektedir. Şu türkü ferâce isteyen bir genç kızın ağzından söylenmiştir:

Ferâcemi al isterim
Yeylerini dar isterim
Sevilmedik yâr isterim

Ferâcemin yeyi yünlî
Benim yârim gümüş tenli
Sevdiğimin yüzü benli⁹⁰

Uşak yöresine ait aşağıdaki türküde ‘car’ kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Car, bazı yörelerde kadınların boydan boya örtündükleri çarşafa denilmektedir. Bez veya ipekten yapılan carın, Bağdat, Halep, Şam ve Bursa’da dokunanları meşhurdur. Carın bürgüden farkı, sarılınıp bir ucu da baş üstüne alındıktan sonra yüzün siyah bir peçe ile örtülmesidir.⁹¹ Şu türkü de carın renginden ve kumaşından da bahsedilmektedir::

Siyah keten carım var
Gürlek yanda darım var
Aç kapıyı gardiyan
Benim mapuslarda yârim var⁹²

Bu türkünün devamında ayrıca “Siyah da carlı Cennetim” ifadesi yer almaktadır.

Yaşmak kelimesi sözlükte kadınların ferâce ile birlikte kullandıkları, gözleri açıkta bırakan, ince yüz örtüsü anlamına gelmektedir. Halk arasında ise başla birlikte yüzü ve ağzı kapatan başörtüsü anlamında kullanılmaktadır.⁹³ Yaşmak kelimesinin türkülerdeki kullanımına bakıldığında başörtüden ziyâde yüzü örtmek için kullanılan peçe mâhiyetinde bir örtü olduğu anlaşılmaktadır. Evinde veya bahçesinde yaşmaksız gezen bir kadının, çeşmeye su doldurmaya giderken yaşmak takması beklenmektedir. Zira çeşmeye su doldurmaya gitmek, nâmahremın bulunduğu ortama çıkmaktır:

⁹⁰ Ferâcemi Al İsterim, Burdur, Rep. No:1028.

⁹¹ Bkz. Mehmet Özbek, 2009, s. 116.

⁹² Siyah Keten Carım Var, Uşak, Rep. No:352.

⁹³ TDK Türkçe Sözlük, 2011, s. 2548.

*Kar yağar yayla beline
Gül almış kızlar eline
Yaşmaksız suya gidenler
Söz olur köyün diline*⁹⁴

Bu dörtlükte su doldurmaya yaşmaksız gidenlerin köylüler tarafından kınanacağı îmâ edilmiştir. Buradan yaşmak takmanın halk tarafından benimsendiği ve yazılı olmayan bir sosyal yaşam kuralı olarak uygulandığı anlaşılmaktadır.

“*Top zülüf yaşmak ister*”⁹⁵ diyen türkü yakıcı ise hem sevdiğinin zülüflerine iltifat etmekte, hem de yaşmakla onu saklaması gerektiği dolaylı olarak îmâ edilmektedir; ona hediye alma niyeti olarak da yorumlanması mümkündür.

Sonuç

Halkın duygu ve düşüncelerini en rahat ve doğrudan ifade ettiği sözlü edebiyat eserleri olan türküler, halkın günlük yaşamı hakkında bilgiler ihtivâ etmektedir. Bir yörenin türkülerinden, o yörenin insanları, gelenekleri, sosyal hayatı hakkında fikir sahibi olmak mümkündür. Ege yöresi türkülerini üzerine yapılan bu çalışmada söz konusu türkülerde yer alan giyim-kuşam ve tesettürle ilgili kıyâfet parçaları ve aksesuarlar tesbît edilmiştir. Türkülerde en çok şu kıyâfet ve aksesuarların yer aldığı belirlenmiştir: **Şalvar, cepken, entari, fistan, yelek, fes, yazma, yemeni, bürük, çevre, çember, krep, ferâce, car, yaşmak**. Bunların yer aldığı türkü kesitleri verilerek türkülerimizde nasıl yer aldıkları açıklanmıştır. Zikredilen kıyâfetlerin çoğunluğunun kadınlara ait olduğu; bunların geleneksel Anadolu kıyâfetleriyle paralellik arzettiği görülmüştür. Tesettür konusunda ise Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi Ege bölgesinde de kadınların tesettür kurallarına riâyet ettikleri ve bunun bir hayat tarzı halinde yerleştiği türkü örneklerinden hareketle söylenebilir.

⁹⁴ Yaylanın Gülü Hoş Olur, Muğla / Fethiye, Rep. No:2357.

⁹⁵ Şu Köyceğiz Yolları, Muğla, Rep. No:1327.

Kaynakça

Akalın, Şükrü Haluk; Recep Toparlı; vd., *TDK Türkçe Sözlük*, 11. baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

Altınay, Mutlu, *Denizli'nin Kızılcabölük İlçesi Evlerinde ve Müzesinde Bulunan Geleneksel Türk Kadın Kıyâfetleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2013.

Gedikoğlu, Haydar, *Akçaabat Folkloru*, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları, 2012, s. 232.

Karaman, Hayrettin; Ali Özek; v.d., *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, TDV Yayınları, Ankara 2007.

Mengi, Mine, “Kıyâfetnâme”, *DİA*, İstanbul 2002, XXV/ 513-514.

Meriç, Ümit, “Sosyolojik Açından Kılık Kıyâfet ve İslâm'da Örtünme”, *İslâm'da Kılık-Kıyâfet ve Örtünme*, İSAV Yayınları, İstanbul 1987, s.30-31.

Özbek, Mehmet, *Türkülerin Dili- Sözlük*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2009.

Paçacı, İbrahim, “Tesettür”, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 3.Baskı, , DİB. Yayınları, Ankara 2007, s.654.

TRT Halk Müziği Repertuarı

Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1975, c.8.

Yoldaşseven, Reyhan İlknur, *Kütahya İli Gediz İlçesi Folklorik Kadın Kıyâfetleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2010.

Zeybek, Şerife Nihal, *Türkülerimizde Dinî Motifler (TRT Repertuarı Kapsamında)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2014.